

*"Segrarens livre"
"Uniformiteten skri-
der genom Skånes bygder fram
och betyder tunga tider
för det folk av Danas stam,
som skall tvingas till att glömma
bort sitt eget modersmål
och till dräggen därmed tömma
smälebens och smärtans skål.
Se, med stöd av maktens stämpel
stiger denna hejduk på
utan krus i hem och tempel,
ja, till varje minsta vrå
kommer han för att befälla
att, så snart som så kan ske,
skola hädanefter alla
bära segrarens livré,
och det gamla skall förstöras,
ja, varenda stackars stump
skall förstås oskadliggöras
liksom smittofarlig lump.
Outtröttlig i sin strävan
är han, tyranniets tolk,
och av obeskrivlig bävan
uppfylls hela Skånes folk,
herdetjäll och bondeböning,
ja, varenda husmansvrå,
ty man märker, att förskoning
kan man icke vänta på.
Visst finns vilja till att strida,
om det finnes vapen blott,
men att tåga still och lida
är den vapenlöses lott.
- Så fortsatte sorgesagan
genom många mörka år,
medan vånda och veklagan
ständigt spordes i dess spår,"*

Ur Anders Hedvalls epos "Törnekransen".

"SEGRARENS LIVRE"

Inledande försvenskningssåtgärder 1658. Malmö recess 1662. Universitetet i Lund 1668 - ett led i försvenskningssarbetet. Ny försvenskningsskommision tillsätts 1669.

I flera olika sammanhang har i denna berättelse betonats, att en gammal nationalgemenskap totalt styckades sönder genom Roskildefördragets pennstreck. Det totala avstyckandet måste i första hand ses i sammanhang med att Skånelands kulturella gemenskap med sitt moderland, icke längre fick lov att förekomma. Detta gällde också de övriga gemensamma banden mellan de båda landsdelarna i formerna av inomnationella gemenskaper som kyrkoordning, världslig lag och det invanda livsmönstret till sådana institutioner.

Roskildefördragets humana regler för folket i de östansundska landskapen skulle ju för framtiden garantera folket angivna fri- och rättigheter. Eftergifter, - som de svenska fredsunderhandlingarna förband sig till genom sina namnunderskrifter på dokumentet. Förut har i olika sammanhang betonats svenskarnas svekfulla sinnelag mot de svagare, mot de besegrade och mot ingångna avtal. Åter en gång skulle denna svenska svaghet läggas i då öppen, men sedermera förtigen dager.

Den 26 februari 1658 undertecknades fredsurkunden, men redan efter sjutton dagar förordnade den svekfulle svensk-tyske kungen, att de skånska landskapen skulle "bliffwa provinsier a part"! Den 9 mars 1658 anlände svenske kungen till Malmö, där han högtidligen hälsades välkommen på isen utanför Strandporten av stadens myndigheter. Han bodde kvar i staden hos rådmannen Jörgen Ancher till den 15 i samma månad. Avresedagen bekräftade kungen stadens gamla privilegier samt utfärdade han en instruktion för den särskilda kommission som skulle ordna förhållandena i Skåne, Blekinge och Halland. Den gick ut på, att dansk lag, sedvanor och kyrkoordning endast skulle få bli rådande tills vidare!

Det svenska riksrådet godtog utan invändningar kungens förslag i frågan om inkorporeringen. Till yttermera visso beslöt utskottsmötet i Göteborg samma år, representerat av de fyra stånden, överlåta åt kungen att fatta beslut i frågan. Prästerna och borgerskapet förenade sig i ett gemensamt uttalande för inkorporering, såväl vad det gällde svenska sedvänjor, som lag och konstitutioner, inklusive svensk kyrkoordning och svenskt ceremoniel. Kungen hade fått som han ville, nu gällde det bara att invänta den lydiga riksdagens svar på den väckta uniformitetsfrågan. Vad folket i de erövrade landskapen tyckte eller tänkte det behövde inte denne maktfullkomlige despot ta någon som helst hänsyn till!

I samband med svenskarnas nya erövringskrig mot Danmark på hösten 1658 kom försvenskningssplanerna för Skåneland i ett nytt och mera fördelaktigt läge. Dels var ju Roskildefördraget nu ur kraft och dels flyttades den storsvenska gränsdrömmen från Öresund till Bälten. Kungen bestämde sig nu för att göra

allvar av sina försvenskingsplaner i Skåneland. I september 1658, en månad efter det nya kriget, kom det första budet då kungen dikterade för sitt riksråd: "Är dhet nu bästa tijdh att bringa Skåne till conformitet med Sverige att icke hafua stat in statu, nu foogh med dhem". Det var ord och inga visor, men det kom att inträffa en sak som erövraren inte räknat med, - kriget på Själland gick inte som det var tänkt, utom vad det gällde att skövla landet på konstskatter och därför kom försvenskingsprogrammet att ännu en gång fördröjas eller i vart fall ställas på framtiden. Svenskarna fick ju ånyo bekväma sig till att bekräfta de fri- och rättigheter Skånelands folk erhållit vid det tidigare fredsslutet och genom freden i Köpenhamn 1660 till och med i utökad form.

I november 1660 gjorde prästerskapet i Lunds stift en framställning till förmyndarregeringen "att dhe måtte få biltwa wijdh den danske ordinantien, recessen och andra documenter". Härmed avsågs den skånska kyrkolagen, given av de båda kyrkliga stormännen i Lund, ärkebiskop Eskil, 1138-1177, och hans efterträdare Absalon, ärkebiskop från 1177. Eskil var för övrigt den förste nordiske kyrkofursten med europeisk ryktbarhet. Absalon, grundaren av Köpenhamn, mäktig och omstridd ärkebiskop och statsman.

Efter framställningen förklarade svenska regeringen, att fredstraktatens bestämmelser om de skånska landskapen skulle iakttagas. Uppenbarligen förutsåg den svenska förmyndarregeringen utrikespolitiska konsekvenser, främst från dansk sida, om man nu öppet bröt mot traktatens bestämmelser om skånsk självbestämmanderätt. Från officiellt håll förväntade man sig i stället, att de erövrade provinserna själv skulle ta initiativet att inleda en försvenskning på olika områden. Detta skulle självfallet bli betydligt lättare att försvara inför omvärldens befarade reaktioner.

Med den andemeningen sammankallade den av svenskarna tillsatta skånska kommissionen en skånsk lantdag i Malmö under september månad 1662. De svenska kommissarierna, under ledning av riksrådet och generalguvernören Gustaf Otto Stenbock, uppdrog här vissa riktlinjer för de skånska ständerna genom önskemålet, att ständerna skulle "förbinda sig med Swerigis crono och detz ledhamöter, incorporera sig med dem och så mycket möjligit lämpa sig effter deras constitutioner, lag och stadgar"! I princip sade ständerna jäså till det framlagda förslaget. Adeln uttryckte det på följande sätt: "Ridderskaph och adelen blifva vidh sitt ståndh och vyrde och vidh the immunitet och privilegier, som the af ålder niutet hafva, så vijda the icke strida emooth Sveriges fundamental lagh och stadgar och dess välfärdh och interesse;" Prästerskapet uttalade för sin del: "Belangande clericiet och thet andelige ståndet, så förblifver thet sammaledes vid sin respect och heeder och vidh the stadgar och ordinantier sampt lofligit bruk och sedhvana, them och theas ståndh och kyrckioväsendet angående, som the här till öfvat hafva".

Borgarståndet menade för sin del att man var bäst betjänt av att behålla den gamla kyrkoordningen. Biskop Peder Winstrup ställde sig på samma sida. I sin egenskap av prästerskapets ordförande uttalade han sålunda, att den danska "Ordinantian"

skulle hållas "stricte" och "punctuellement" (efter bokstaven). Sedan högadeln tagit makten i Sverige efter Karl X Gustavs död, hade Winstrup börjat inta en avvaktande hållning i försvenskingsfrågorna, vilket så småningom övergick i direkt motstånd, då han ville hålla sig till Roskildefördraget.

Det säger sig själv att den stora massans representanter på lantdagen, särskilt utvalda "beskedliga" bönder, en från varje socken, inte hade några möjligheter att föra folkets talan. Av mötets slutakt, mera bekant som Malmö recess den 18 september 1662, framgick således, att prästerskapet fick behålla hävdvunna "stadgar och ordinantier". Anmärkningsvärt kan vara, att prästerna själva syntes ha företrätt en annan mening, vilket kan spåras i ebjudandet att de kunde "förenas så mycket möjligit är medh presterskappet i Swerige odh theres privilegier, seder och constitutioner, att een likformigheet uthj kyrkio regementet och ceremonier" framdeles kan upprättas. Särskilt detta uttalande var handskar som passade Stockholmsystemet perfekt och det skulle också få vissa följder i framtiden, då den svenska regeringen kunde åberopa passande avsnitt ur recessen, som förslag från de skånska ständerna.

Malmö recess var och är ett viktigt dokument för Skånes invånare, eftersom besluten i sak grundar sig på Roskildefreden 1658 och Köpenhamnsfreden 1660. Genom besluten sammanjämkade man de skånska ständernas rättigheter enligt fredstraktaterna med den svenska lagen. Besluten undertecknades av alla besuttna och närvarande adelsmän på egna eller andras vägnar. De andra stånden representerades av fullmäktige från domkapitlet i Lund, stiftets prostier och ständernas magistrater.

Den svenska riksdagen stadfäste den danska kyrkoordningen för Skåneland genom beslut 1664, tydligen på grundval av fredstraktaten och Malmörecess och med signum av den dåvarande förmyndarregeringen.

Biskop Winstrups förhållande till den förste generalguvernören Stenbock utsattes inte för några direkta friktioner. Annorlunda blev det då Gustav Persson Banér 1664 kom att tillträda generalguvernörsposten. En stridsfråga uppkom genast och det gällde tillsättningen av präster. Winstrup försökte, liksom förut, att med förbigående av hugade svenskar, tillsätta de lediga pastoraten med skånskfödda prästmän. Banér fann sig därför föranlåten att 1666 meddela regeringen, att biskopen genom detta satte sig över både lag och recess. Guvernören kände sig förbigången då han inte fick något att säga till om i andliga frågor, "den mand er besvärlig och bliver daglig mere och mere besvärlig at haandtere", klagade Banér.

Recessen hade föreskrivit, att ungdomen i de skånska landskapen skulle studera vid svenska skolor, men någon större entusiasm för detta diktat visade sig inte. Banden med Danmark var ännu påtagliga och avståndet till det svenska lärdomssätet Uppsala långt och för de flesta oöverkomligt. Detta bör ha varit en av anledningarna till inrättandet av det nya universitetet i Lund, vilket högtidligen invigdes den 28 januari 1668. Den största anledningen för tillkomsten var med säkerhet ändå den kommande totala försvenskningen, ty

syftet med denna läroanstalt bidrog till att försvaga och på sikt helt eliminera, de kulturella förbindelserna mellan Danmark och dess gamla östansundska landskap. Banden till det gamla moderlandet skulle slitas av sina egna! Dirigenten bakom universitetsbesluten 1665-66 var en av försvenskningens mest energiska förespråkare i regeringen, nämligen Magnus Gabriel de la Gardie.

Svenskarna svävade inte i okunnighet om den skånska befolkningens inställning till ockupationsmakten. Hotet om dansk invasion och uppror från befolkningens sida mot de påtvingade herrarna var påtagligt. Det gällde därför att på olika sätt bereda marken för en målmedveten försvenskning. Förmyndarregeringen tog på nytt upp denna fråga med 1668 års riksdag, då man framhöll att det skulle vara mycket värdefullt, om man kunde nå likformighet i kyrkligt hänseende mellan de erövrade landskapen och Sverige. Det framtida genomförandet skulle dock anstå till dess den minderårige kungen blivit myndig.

1669 tillsattes därför en ny kommission med hemliga förhållningsregler. De tre kommissarierna, generalguvernören Gustaf Persson Banér och riksråden Claes Rålamb och i annat sammanhang icke obekante edkrävaren Johan Gyllenstierna, skulle undersöka eventuella danska stämplingar i Skåneland och om de skånska ständerna var pålitliga mot sitt nya hemland. Kommissionen skulle också undersöka möjligheterna för införandet av kyrklig uniformitet, eventuellt i formen av någon sorts kompromiss, som skulle göra det lättare att få igenom frågan med de skånska ständernas samtycke.

Under den därpå följande skånska lantdagen i Malmö, som tog sin början den 3 december 1669, intog adeln och borgarståndet en försonlig hållning till de framlagda kraven på kyrklig uniformitet. Prästerna avvisade emellertid förslaget i vissa delar, medan böndernas representanter helt enkelt deklarerade, att de ville behålla den gamla danska kyrkoordningen. Trots övertalningsförsök vek inte bönderna från sin ståndpunkt. Ändå beslöt lantdagen den 23 december 1669, att bifalla regeringens förslag om gemensam kyrkoordning för Skånelandskapen och Sverige. Vi kan vara helt övertygade om, att beslutet ingalunda var förankrat hos folket, - den stora massan i Skåneland. Detsamma dikterades i stället av en liten skara utvalda "anpasslingar" och mot böndernas protester, oaktat dessa med moderna mått mätt får anses ha representerat majoriteten av Skånelands invånare.

Det var vare sig första eller sista gången makthavare av "svensk nation" struntade i det skånska folkets röst!